

Проект „ГРАЖДАНСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИ ДЕЛА ОТ ОБЩЕСТВЕН
ИНТЕРЕС – ЗА ПРОЗРАЧНОСТ И БЛАГОПРИЯТНА БИЗНЕС СРЕДА“

ГРАЖДАНСКИ НАБЛЮДАТЕЛ

*„Най-добрият начин да се намерим е да
загубим себе си в служба на другите.“
Махатма Ганди*

*„Доброволците не винаги имат време;
те имат само сърце.“
Елизабет Андрю.*

ГРАЖДАНСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СЪДА

На работна среща по проекта през м. юни 2024 г. проведена в Административен съд - Варна, бяха представени пред ръководството на съда проектът, програмата за гражданско наблюдение, картите за наблюдение и доброволците. В дух на кооперативност бяха разгледани различните показатели за наблюдение.

В програма "Гражданско наблюдение на съда" широко е застъпен доброволният труд. В реализирането на настоящия проект селектираните участници сред кандидатите за включване в проекта са основно студенти по право, подбрани с оглед на съвпадението на тематиката на проекта с тяхната област на интереси в университета.

Самата програма е отворена към всички желаещи да се включат активно в отстояването на принципа на правовата държава и ценностите на

гражданското общество. В рамките на проекта бе проведено базово обучение и сертифициране на знанията и уменията на доброволците за осигуряване на качествено изпълнение на дейностите по проекта.

Графиците с дела за проследяване се изготвят регулярно като всяка седмица доброволците подбират на случаен принцип дела, които да наблюдават, основно според времевата възможност, която им се открива предвид техните учебни и работни ангажименти. Периодично се провеждат работни срещи с експертите по проекта, за обсъждане на възникнали проблеми или предложения за подобряване на електронната система за попълване на картите за наблюдение.

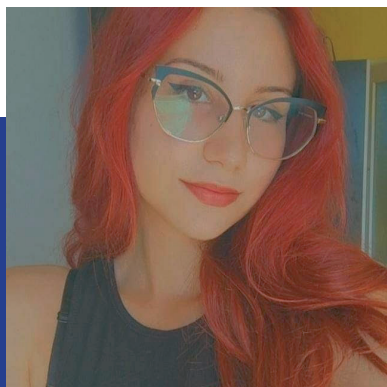
СТАТИСТИКА

За първите три месеца от стартирането на активното наблюдение от седем доброволци са обхванати над 100 дела.

НАШИТЕ НАЙ-АКТИВНИ ДОБРОВОЛЦИ

Мария-Йоана Донкова

Доброволец по програмата за гражданско наблюдение на съда

Мария-Йоанна Донкова е студентка в специалност “Право” и участник в Правната клиника към Юридическия факултет на Варненския свободен университет “Черноризец Храбър”.

“Работата на един студент по право в административен съд като граждански наблюдател представлява уникална възможност за непосредствено запознаване с функционирането на съдебната система и прилагането на правото в реални ситуации. В качеството си на наблюдател имам възможност да следя съдебни процеси, свързани с административни спорове, които включват различни аспекти на публичната администрация и отношенията между граждани и държава. Основните задължения на гражданския наблюдател обикновено включват наблюдение на съдебните заседания, записване на основни факти и решения, както и отбелязване на важни за съда правила и дали те биват спазвани. Такива биха били например препоръките и изискванията към външния вид и поведението на участниците в

съдебното производство.

Като граждански наблюдател не участвам активно в процеса, но ми се предоставя възможност да задавам въпроси и да ги обсъждам с юристи и съдии след заседанията. Това е изключително полезно за изграждане на практическо разбиране за приложението на теоретичните знания, придобити в учебния процес. Работата на студент по право в тази роля е изключително полезна, защото задълбочава разбирането за правната система, както и за правата и задълженията на гражданите при административни процедури. Чрез наблюдението на реални случаи се запознах с многото юридически нюанси и получих ценен опит, който може да ми помогне в бъдещата ми кариера като юрист. В това число благодарение на изключително милия и отворен към програмата съдебен състав.”

Анна Сюсюкина

Доброволец по програмата за гражданско наблюдение на съда

Анна Сюсюкина е студентка в специалност “Право” на Варненския свободен университет “Черноризец Храбър”.

N.B.! Доброволчеството е мисия.

„Приех участие в програмата за гражданско наблюдение на съда с интерес. Влязох в ролята на активен гражданин, каквито трябва да сме всички ние.

Посещенията в Административен съд - Варна са свързани с наблюдение на административни дела както първоинстанционни, така и на касационна инстанция. Срещата съм трудни и продължителни дела, срещала съм и по-леки. Самата атмосфера в съда, самото усещане за допир до нещо толкова важно за нашето общество, като разрешаване на различни правни спорове, е вълнуващо и допринася за опознаване на съдебната система. Един ден може и на всеки от нас да потрябва намесата на съда и трябва да знаем как протича този процес и как да го преминем правилно.

Това наистина е познавателен опит за мен. Бих пожелала на всеки, който поне малко е заинтересован от функционирането на съдебната система, да участва в тази програма и да бъде още повече запознат с правосъдието, което се осъществява именно в името на народа.”

ЗА ЕФЕКТИВНОСТТА НА ПРАВОСЪДНАТА СИСТЕМА*

Ефективното правосъдие е предпоставка за създаване на благоприятна бизнес среда и добър инвестиционен климат. При наличието на доверие на всеки етап от икономическия цикъл се подпомага стопанския растеж, който от своя страна допринася за прогресивното развитие на обществото и благоденствието на народите, заложено като цел в Договора за Европейски съюз. Така в *Европейски барометър - тематичен информационен документ - Ефективни съдебни системи (Европейска Комисия, 2017 г.)* са изследвани данни от проучвания за *качеството, независимостта и ефикасността на съдебните системи в държавите членки* като основни елементи, които, *независимо от възприетия модел или установената правна традиция в държавата*, са ключово определящи за *ефективността на съдебна система*.

С оглед на данните в *Информационното табло на ЕС в областта на правосъдието* (информационен инструмент към европейския барометър, който предоставя сравними данни с цел подпомагане анализа на ефикасността на съдебните системи в държавите-членки - предимства, недостатъци, тенденции за развитие), се отчита, че редица *държави-членки продължават да се сблъскват с предизвикателства като бавни първоинстанционни производства, съчетани с*

нисък дял на приключените дела или голям брой висящи дела. Съответно тези показатели са заложили константно в отчетните доклади за дейността на съдилищата у нас с цел проследяване на тенденциите и предприемане на превантивни или коригиращи мерки, ако е необходимо.

В тематичния информационен документ на Европейската комисия се посочва, че *подобряването на ефективността на съдебните системи на държавите от ЕС е ключов елемент от структурните реформи и че ефективното правосъдие изисква гарантиране на качеството на всеки етап от съдебната процедура*. Наред с други условия за подобряване на функционирането, са посочени някои фактори, които могат да подпомогнат процеса на повишаване на качеството на правосъдните системи, които са свързани с техническото осигуряване (*навлизането на все повече модерни информационни и комуникационни технологии в съдилищата*, в т.ч. *системи за управление на делата*, включващи *оперативни мерки като модернизиране на процеса на управление и прозрачността на съдебните производства*); финансово и кадрово обезпечаване (*осигуряването на адекватно финансиране и персонал на съдилищата; обучението на съдиите и съдебните служители; повишаване на институционалния ка-*

ИМАТ ДУМАТА ЕКСПЕРТИТЕ

пацитет); мониторинг (наблюдение и оценка на дейностите на съдилищата; използване на проучвания за удовлетвореността).

Първите две, условно обособени тук, групи фактори са въпрос на държавна политика. От своя страна доброто функциониране на правовата държава и защитата на демократичните ценности са обща грижа на цялото общество, затова включването в дейностите по мониторинг стои като задача пред тази част от гражданите, които изразяват активна позиция и готовност за доброволен принос в изграждането на доверие в институциите.

Сред целите на програмата за гражданско наблюдение на съда в по-широк план са заложени от една страна - запознаване на гражданите с устройството на съдебната система (да влязат в съда, да се запознаят неговата дейност, да опознаят съдебните процедури), а от друга страна - стимул за развитието на едно активно гражданско общество (хората да проявят гражданска активност, да положат доброволен труд в полза на обществото). Този аспект от мисията на програмата може да я окачестви като образователна инициатива за обществото в подкрепа на утвърждаването на демократичните ценности и доброволчеството. Същевременно програмата подпомага и съдебната система чрез самото наблюдение по обективни критерии, както и

отчитайки мнението на наблюдателите, което дава външна и безпристрастна обратна връзка за работата на съда, като отношение на гражданите към съдебния процес, засвидетелствано чрез активност на доброволен принцип.

Множество програми за гражданско наблюдение на дейността на съдилищата се провеждат на територията на страната последните години. Традиционно в обхвата попадат граждански и наказателни производства, поради множество фактори от публичен интерес като дългата продължителност на делата, тежестта на провинението, засегнатите правоотношения, финансовите измерения и т.н. Настоящият проект се изпълнява пилотно за административен съд и трябва да се отчетат някои особености. От една страна, административният процес се характеризира с по-кратки срокове в сравнение с другите производства. От друга страна, по материя административните дела имат много широк обхват.

Административен съд – Варна е във фокуса на наблюдението. Той е със средна натовареност, според статистическите данни за дейността на административните съдилища за 2023 г., публикувани от Висшия съдебен съвет. Видно от *Годишния доклад за дейността на Административен съд - Варна за 2023 г.* (с адм.ръководител - председател - съдия Елена Янакиева), публикуван на сайта на съда, в

ИМАТ ДУМАТА ЕКСПЕРТИТЕ

част III “Анализ на съдебната дейност” са отразени и анализирани данни за броя, вида и продължителността на съдебните дела.

През 2023 г. в съда са постъпили общо 2897 броя дела, от които първоинстанционни дела са 1808 броя, а касационни дела - 1089 броя (от които касационни наказателни с административен характер дела 1072 и 17 други касационни дела). Средномесечното постъпление на дела в съда през 2023 г. е 241 броя (за сравнение през 2022 г. е било 252 бр., а през 2021 г. - 242 бр.) На един съдия през отчетния период са постъпили средно 119,05 броя дела (изчислено на база отработени човекомесеци). За един месец на съдия са постъпили средно (изчислено

на база отработени човекомесеци) по 9,92 дела.

Прави се извод за постигната средна натовареност на годишна база за всеки съдия, което създава оптимална възможност при извършване на служебните задължения и предоставя възможност на съдиите да отделят време с цел да повишат правната си квалификация с оглед постоянно изменящата се регламентация.

Основателна уговорка, предвид динамиката на изменение и допълнение на действащото законодателство у нас. А още и предвид факта, че, както вече беше отбелязано, административните дела по материя са с широк обхват. Без претенции за изчерпателност, това са дела по: Данъчно-осигу-

рителния процесуален кодекс (ДОПК), Закона за митниците, Закона за устройство на територията (ЗУТ), Закона за кадастъра и имотния регистър, Кодекса за социално осигуряване (КСО), Закона за социално подпомагане, Закона за държавната собственост, Закона за общинската собственост, Закона за местното самоуправление и местната администрация, Закона за администрацията, Закона за държавния служител, Закона за МВР, Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ, Закона за съдебната власт, Изборния кодекс, Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, Закон за възстановяване на горите и земите от горския фонд, Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти, Закона за възстановяване собствеността върху някои отчуждени имоти по ЗТСУ (Закона за териториално и селищно устройство) и др., жалби срещу подзаконовни нормативни актове, дела по чл. 304 АПК, частни административни дела, иски по АПК и други административни дела. Безусловно се налага изводът, направен в доклада по повод на друг въпрос, но съотносим и към този показател, че са *очевидни различията по материя, които безспорно налагат изключително старание при подготовката на делата.*

За 2023 г. са разгледани общо 3730 броя дела (първоинстанционни дела -

2454 и касационни дела - 1276), от тях са свършени общо 2985 броя дела или 80,03% от делата - повече от три четвърти, което е *основание да се даде много добра оценка за работата на магистратите* по този показател. Решени по същество са общо 2093 броя дела (1100 първоинстанционни и 993 касационни), което представлява 70,12% от свършените 2985 дела. Прекратени са общо 892 броя дела, което представлява 29,88% от общо свършените 2985 броя дела. В доклада се посочва, че най-честите причини за прекратяване на делата са *подаването на жалби, в които се констатира пороци, сочещи на нередовност и/или недопустимост, които не се изправят след указанията на съда, както и хипотезите, при които жалбите се оттеглят.*

Интерес представлява констатацията, че през 2023 г. се наблюдава намаляване на несвършените в края на отчетния период дела (в сравнение с предходни години). От разгледаните през отчетния период 3730 броя дела в края на периода са останали несвършени 745 броя дела или 19,97% от общо разгледаните дела.

Важно е да се отбележи относно сročността на постановяване на съдебните актове, че в доклада е посочено, че през 2023 г. решенията по същество дела са 2093 броя. От тях делата

ИМАТ ДУМАТА ЕКСПЕРТИТЕ

с изготвен съдебен акт в 1-месечен срок са 1887 броя или 90,16% от решените по същество дела. Делата със съдебен акт, изготвен в срок от 1 до 3 месеца, са 148 броя или 7,07%, а делата със съдебен акт, изготвен в срок над 3 месеца, са 58 броя или 2,77%. В доклада се посочва, че *този показател е основание да се формира извод, че магистратите полагат усилия да организират работата си така, че оптимално бързо да постаноят акт независимо, че посочените едномесечен и тримесечен срокове за приключване на делата се определят като препоръчителни.* За констатираното забавяне се предприемат мерки. Също така може да се посочи като вид превантивна мярка, че в съда с цел недопускане неоправдано забавяне на производствата, *ежемесечно се извършват справки за дейността на съдиите по показатели: постъпили дела, разгледани дела, свършени дела и срочност на изготвяне на съдебните актове.* Изрично е обърнато внимание от ръководството на съда на *необходимостта съдиите да осъществяват по-добра организация по*

приключване на първоинстанционните дела, състояща се в подготовка на делото преди първото открито съдебно заседание; дисциплиниране на страните и вещите лица с цел производствата да не се отлагат безпричинно по идентични причини; да прилагат мерките, регламентирани в процесуалните закони и да спазват специалните срокове за приключване на делата, когато такива са регламентирани. Констатира се, че през отчетния период тези препоръки са изпълнени. На база на посочените данни може да се отбележи, че административните производства се разглеждат в кратки срокове, а доколкото има отделни забавяния, те се дължат на *спецификата на някои вид дела, която обективно способства за тяхната по-дълга продължителност.*

В заключение, зачитането на основните ценности на Европейския съюз, върховенството на закона и демокрацията стоят в основата на едно общо пространство на свобода, сигурност и правосъдие, които трябва да бъдат гарантирани за всички граждани.

Източници: varna-adms.justice.bg, commission.europa.eu

* *Обобщение на данните и анализ - Е. Калинова, адвокат, медиатор, преподавател по право, експерт по проекта*

ОТНОСНО НАБЛЮДАВАНИТЕ ДЕЛА

Като дела от обществен интерес се идентифицират преимуществено: дела, свързани с обществено значими обекти, проекти или по теми с очертано се обществено внимание; дела по оспорване на подзаконовни нормативни актове; изборни дела; преюдициални запитвания.

На работна среща по проекта през м. юни 2024 г. проведена в Административен съд - Варна, се постави въпрос относно информацията за административни дела от обществен интерес, която се публикува на сайта на съда и доколко може своевременно да се реагира на нея с оглед на бързото им насрочване и разглеждане, както

и доколко от техния брой може да се изведе статистика. Поради обичайно много малкия брой такива дела, както и бързото им приключване, се прие да се разшири обхвата на наблюдаваните дела, с такива, наблюдавани на случаен принцип.

Бързината на административния процес налага публикуване на информация за предстоящи дела от обществен интерес в много кратки срокове и оттам се затруднява предварителното планиране на наблюдение по тях. Затова и работата на гражданските наблюдатели се провежда на случаен принцип и обхваща повече дела.

Важно е да се отбележи, че не само делата от обществен интерес влияят върху мнението на гражданите. В посочените по-горе документи на Европейската комисия се подчертава, че ефективно функциониращата съдебна система създава благоприятна среда за развитие на бизнеса и обществото в условията на правна сигурност и доверие в институциите. В този смисъл по-широкият обхват на наблюдаваните дела ще допринесе за по-голяма представителност на резултатите.

Друг въпрос е липсата на информация в единната електронна система за графика на делата относно предмета на делото и правното основание, която липса затруднява тематичното наблюдение и проследяване на дела. Под въпрос са и мотивите, довели до отпадане на тази информация от електронната платформа. Тази липса на информация в графика на заседанията за предметната област на делата препятства гражданите, които проявяват интерес, да могат да подберат делата, които искат да наблюдават, с оглед извежда-

нето на статистика относно разглеждането на сходни дела, при всички случаи, отчитайки спецификата на всеки отделен казус. Това би било полезно, особено като се има предвид широката материя, която обхващат административните дела. По този начин може да се засили интересът към дейността на административните съдилища, защото към момента самите заседания по текущо наблюдение (дори на някои от делата от обществен интерес) не се радват на присъствие извън страните и техните процесуални представители.

Доколкото действащата ел. система е единна за страната, под формата на Единен портал за електронно правосъдие, би могло да се оформи чрез проекта предложение за нейното усъвършенстване с оглед на достъпността на информацията. Могат да бъдат приведени и примери за добри практики в съседни и други държави от ЕС.

**Екип на проекта
„Гражданско наблюдение на съда”**

Проектът се изпълнява с финансовата подкрепа на Фондация „Америка за България“. Изявленията и мненията, изразени тук, принадлежат единствено на финансираната страна Сдружение „Младежки алианс-Варна“ и не отразяват непременно вижданията на Фондация „Америка за България“ или нейните партньори.